

הגדה של

פסח

פסח תש"ע

ערך: אמנון יונש

hagada@potrim.com

דבר העורך

מדי שנה אנו יושבים מסובין מסביב לשולחן הסדר וקוראים את ההגדה של פסח. קצת ארמית לא ברורה והרבה עברית, לא הרבה יותר ברורה. אז כולנו יודעים שהיינו עבדים, יצאנו ממצרים, אכלנו מצות ובדרך המצרים חטפו כמה מכות – אבל מה זה באמת אומר לגבינו? למה אנחנו צריכים לקרוא על זה מדי שנה?

המטרה העיקרית שלשמה אנו לומדים את העבר וזוכרים אותו היא כדי שנוכל ללמוד ממנו לגבי ההווה ולגבי העתיד – ללמוד לא לחזור על שגיאות העבר וללמוד לשחזר את הישגי העבר. אבל, האם זה באמת רלבנטי לימינו? הרי אנחנו לא באמת חוששים שנחזור לבנות פירמידות במצרים, אז מה בכל זאת אפשר ללמוד ממאורעות הפסח?

המסר העיקרי של חג הפסח הוא השמירה על החירות וההתנגדות לשיעבוד. במשך שנים נקשרה כמיהה זו לשאיפה לעצמאות ולחזרה למולדתנו. קריאת ההגדה מסתיימת במשך דורות בקריאה "לשנה הבאה בירושלים". גם היום יש המשלבים בסדר פסח את סיפורי "יציאת מצרים" האישיים שלהם כמו העלייה לארץ או ההישרדות בשואה.

אך החירות אינה מסתיימת רק בחירות האישית שלנו. לאחר שהשגנו את חירותינו, חובה עלינו לשאוף ולסייע גם לחירותם של אחרים ובוודאי שלא לעבור צד ולהיות הנוגשים המשעבדים. בעולמנו קיימות קבוצות רבות שעדיין אינן בנות חורין ומחכות ליציאת מצרים שלהם. בהגדה זו אנו נתמקד בקבוצה הגדולה ביותר והמדוכאת ביותר שלכולנו יש חלק בשיעבודה – בעלי-החיים. עשרות מיליארדים של בעלי-חיים נטבחים מדי שנה לשם סיפוק תאוות האדם לבשרים (מהם מאות מיליונים בישראל). בדרך למותם הם עוברים ייסורים קשים – גדיעת איברים, סימון בכוויות, הובלה בין יבשות בתאים צפופים ובחום כבד, גידול בכלובים צפופים ללא יכולת תנועה, ניתוק צאצאים מהוריהם, מניעת מזון חיוני או לחילופין פיתום יתר במזון תוך גרימת מחלות קשות והרשימה עוד ארוכה.

שיעבוד החיות אינו הופך רק את החיות לעבדים. אנו משעבדים גם את עצמנו למזון משחית מוסרית ומזיק בריאותית. אנו משעבדים בני אדם אחר לרעב, כאשר מזונם משמש לפיתום חיות למאכל עבור המערב העשיר. אנו משעבדים את הדורות הבאים, בשעה שאנו מחסלים במהירות את משאבי כדור הארץ באופן בלתי הפיך, כדי לספק את תאוותינו.

בחג החירות הזה בואו לא נעצור במילים ונעבור למעשים. בואו ונחסל את העבדות של דורנו. כל אחד מאיתנו יכול להביא לחירותם של אלפים. אדם ממוצע בישראל אחראי להרג וסבל של כ-4000 בעלי-חיים במהלך חייו. במעבר למזון צמחי, כל אחד מאיתנו יכול למנוע זאת, לחסל את השיעבוד של אלפי בעלי-חיים ולחסל את שיעבודו שלו לבשר המזיק.

מידע נוסף ניתן למצוא באתר אנונימוס לצמחונות וזכויות בע"ח: animal.org.il

ובאוסף המתכונים והמאמרים של רפובליקת בנענע: banana.potrim.com

כיצד להשתמש בהגדה?

ההגדה כוללת בתוכה את כל הטקסט של ההגדה המסורתית, כולל הסברים על מהלך הסדר. הטקסט המסורתי מובא כשהוא מנוקד וכך ניתן לזהותו בקלות ולהשתמש בהגדה בכל סדר מסורתי. בסדר מסורתי, מומלץ לבחור קטע או שניים ולהציג אותם לנוכחים, ככתבו או במילים שלכם. במקומות שלא נוהגים לקרוא את ההגדה בשלמותה, אפשר לקבוע מראש קטעי קריאה מתוך ההגדה המסורתית ומתוך הקטעים הנוספים בהגדה זו, על פי ההיקף הרצוי.

בסדר עם ילדים, או ילדים ברוחם, מומלץ לשלב גם משחקים כמו חידון עם חלוקת אגוזים כנקודות או כתב חידה לחיפוש אפיקומן. את נושאי החידות ניתן לשאוב מתוך ההגדה (המסורתית והצמחוניות) וכך לעודד עיון בכתוב.

אפשר גם לקרוא בהגדה לאחר הסדר, ללמוד ולבוא אלינו לרפובליקת בנענע, לשאול קושיות נוספות.

צלחת הסדר

במרכז השולחן, נוהגים להניח את קערת הסדר ובה מסודרים סימני הסדר המסמלים את המאורעות ההיסטוריים והמשמעויות שמאחורי חג הפסח.

תחילה, מניחים שלוש מצות זו על גבי זו. אכילת המצות מזכירה לנו את לחם העוני שאכלו אבותינו במצרים, כשמהרו ולא היה בידם זמן להתפיח את הבצק. המצות של הדור הנוכחי הן המזון המהיר. למרות שהיום אף אחד לא רודף אחרינו, איננו מתפנים להכין לעצמנו אוכל טעים ומזין ומסתפקים במזון מהיר ושאינו בריא. באוכלנו את המצות, מסובין בנחת ליד שולחן הסדר, נזכור להשקיע עוד כמה דקות ולהנות מחירותינו באכילת מזון טעים ובריא. שלוש המצות מסמלות את חלקי עם ישראל והשאיפה שלכולם לא יחסר מזון – המצה העליונה כהן, האמצעית לוי והתחתונה ישראל. בסדר פסח אנו מעבירים מסר של שיתוף משאבים, על מנת שלכולנו יהיה מזון. וועדת האו"ם שהתכנסה לבדוק כיצד ניתן יהיה להאכיל את כל אוכלוסיית העולם קבעה שרק על ידי תזונה צמחית ניתן יהיה לעשות זאת. כל עוד 95% מהסויה משמשת להאבסת בעלי-חיים, במקום להאכיל את רעבי העולם, ימשיכו מיליונים למות מרעב, בשעה שעשירי העולם מתים מתזונת יתר מהחי.

מעל המצות מניחים את קערת הסדר ובה סימני הסדר:

חרוסת – תערובת של תפוחים, תמרים או סילאן (דבש תמרים) עם מיני אגוזים ושקדים, מתובלים במעט יין או מיץ ענבים אדום. החרוסת משמשת זכר לטיט שבו העבידו המצרים את אבותינו. היין האדום הוא זכר לדם ילדי ישראל ששפך פרעה. נזכור גם את הדם הנשפך היום, דמם של העגלים הזכרים הנשחטים בגיל צעיר מפני שאינם יכולים לתת חלב ודמם של האפרוחים הזכרים בני יומם, שאינם יכולים להטיל ביצים.

מרור וחזרת – "על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים". כמרור משמשים חסה, עלי עולש או שורש החזרת. ככל הנראה, החזרת המוזכרת במשנה היא החסה ולא שורש החריין המוכר כיום כחזרת. במקומות רבים שמים שני סוגי מרור – חסה וחזרת. יש הרואים במרור סימן נוסף, זכר למזון הצמחי שאכלו אבותינו במצרים. המרור הוא צמח בר שעליו אכילים והוא מייצג את צמחי המדבר השונים שמשמשים מזון במדבר. על פי המשנה, חמישה צמחים יכולים לשמש כמרור – חסה (חזרת בלשון המשנה), חזרת (תמכא במשנה), עולש, חרובינה ומרור.

כרפס – ירק המסמל את האביב ושפע המזון שהתברכה בו הארץ. הכרפס משמש גם כמתאבן לקראת הארוחה הגדולה. נוהגים לאכול סוגים שונים של ירק כמו סלרי, פטרוזיליה, צנון, צנונית או תפוחי אדמה. את הכרפס נוהגים לטבול במי מלח. את הכרפס אוכלים פעמיים בסדר, זכר לעבר ולעתיד – העבר בגן עדן, כשהאדם אכל את המזון הצמחי שקיבל מאלוהים והעתיד כשבני האדם יחיו בשלום עם שאר יושבי כדור הארץ ויחיו שוב על תנובת הארץ.

שני תבשילים – זכר לקורבנות שהוקרבו בבית המקדש. הקורבנות בימי קדם היו חלק מהפולחן של תאוות הבשרים. עוד אצל עובדי האלילים הקדמונים נהגו להקריב חלק מהחיה הנשחטת לאלילים. בתקופת בית ראשון ושני, היווה המקדש מעין ווסת שהגביל את הכניעה לתאוות הבשרים, כאשר זו מומשה רק שלוש פעמים בשנה, בשלושת הרגלים. לא תמיד העם קיבל מגבלה זו בהבנה ופעמים רבות אנו קוראים בתנ"ך על הקמת במות ברחבי הארץ, שהיו למעשה בתי מטבחים שאיפשרו לאנשים לשחוט חיות מחוץ לשלושת הרגלים. במות אלו היוו לא אחת מטרה לתוכחת הנביאים. לאחר חורבן בית שני, בתחילת ימי הביניים, הפסיקו היהודים לאכול בשר, אך בהמשך חזרו לסורם. היום אנשים רבים אוכלים חיות במקום 3 פעמים בשנה, כפי שאכלו בתקופת המקדש, אפילו 3 פעמים ביום. בחג הפסח נזכר לא רק את הקורבנות בעבר, אלא גם את הקורבנות הרבים של תעשיית המזון מהחי בימינו ולקוות שגם בעלי- החיים יזכו להיות בני חורין.

כזכר לקורבנות ניתן להשתמש בכל דבר שיזכיר לנו אותם. במשנה נכתב שיש לציין את קורבן הפסח ע"י "שני תבשילין", ללא פירוט נוסף. שני התבשילין נועדו להזכיר לנו את קורבן הפסח וקורבן החגיגה שבהם קיפחו חיות רבות את חייהן. כדי לזכור את הקורבנות, אין צורך להוסיף על הכאב בקורבנות נוספים. בתלמוד יש דיעות שונות לגבי אותם שני תבשילים. אחד מציע שני סוגי "בשר", אחר דג וביצה, אחר מציע אפילו עצם מבושלת ויש גם את האפשרות שרבי הונא מציע - הוא מהדר ב"סילקא וארוזא" - סלק ואורז.

אנו נבחר בדרכו של רבי הונא ונשתמש במאכלים מהצומח. את הסלק יש הנוהגים לצלות, כך שיפריש נוזל אדום המזכיר את דם הקורבנות. לצידו נוסיף אורז ובעדות שבהן לא נהוג לאכול אורז בפסח נחליפו בקינואה, דגן כשר לפסח שניתן להכינו בדומה לאורז. ניתן גם להוסיף קמח מצה בלול בשמן זית זכר למנחות מן הצומח שהיו נהוגות בבית המקדש – סולת ומצות בלולות בשמן.

ליד הקערה נוהגים להניח כוס לאלוהי הנביא, סמל נוסף להכנסת אורחים.

קדש

בשבת מתחילין

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר

יום הששי. ויכלו השמים והארץ וכל צבאם.
ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה
וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה.
ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו
כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות.

בחול מתחילין:

סברי מרגן ורבגן ורבתי

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו.
ותתן לנו יי אלהינו באהבה (בשבת: שבתות למנוחה ו)מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את
יום (השבת הזה ואת יום) חג המצות הזה, זמן חרותנו (באהבה), מקרא קדש, זכר ליציאת מצרים.
כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, (ושבת) ומועדי קדשך (באהבה וברצון), בשמחה ובששון
הנחלתנו. ברוך אתה יי, מקדש (השבת ו)ישראל והזמנים.

במוצאי שבת מוסיפין:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא מאורי האש. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין
קדש לחל, ין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בין קדשת שבת
לקדשת יום טוב הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך
ישראל בקדשתך. ברוך אתה יי המבדיל בין קדש לקדש.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

שותה רב כוס חייך בהסבה.

ורחץ

נוטלין את הנדנים ואין מברכין "על נטילת נדנים".

כַּרְפֵס

טובלין כַּרְפֵס פחות מכזית במי מלח, ומבָּרְכִין.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הָאֲדָמָה.

הכרפס מסמל את פרי האדמה – שפע המזון שנתברכה בו הארץ. את הכרפס טובלים במי מלח, זכר לדמעות בני ישראל שעבדו בפרך. ניתן לראות בכך גם תזכורת לעמל עובדי האדמה, הזורעים בדמעה. רבי ג'יי מרקוס רואה את הקשר בין סימן זה ה"כרפס", לסימן הבא, "יחץ". הכרפס מציין את ההסתפקות בפרי האדמה ואילו ה"יחץ", חלוקת המצה לשני חלקים, מסמל את השיתוף עם הזולת. ר' מרקוס לומד מכך שאלו הניזונים מפרי האדמה הם גם אלה שתורמים מחלקם, על מנת שגם לאחרים לא יחסר. גידול מזון מהחי דורש שטחי קרקע גדולים ומים רבים. על ידי גידול ישיר של מזון צמחי לאדם, ניתן לחסוך משאבי קרקע ומים רבים ולהאכיל בעזרתם אנשים מזי רעב.

יחץ

בעל הבית יבצע את המצה האמצעית לשתיים ומצפין את החצי הגדול לאפיקומן.

מגיד

מגלה את המצות מגבית את תקערה ואומר בקול רם:

הָא לַחְמָא עֲנִיא דִּי אֶכְלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.

כָּל דְּכַפִּין יִיְיִכֵּל, כָּל דְּצָרִיךְ יִיְיִ וַיִּפְסַח.

הַשְּׁתָא הָכָא, לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל.

הַשְּׁתָא עֲבָדִי, לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּנֵי חוּרִין.

זה לחם העוני שאכלו אבותינו בארץ מצרים. כל רעב שיבוא ויאכל, כל נצרך שיבוא ויפסח. בקטע זה אנו קוראים לעניים לחלוק איתנו את מזוננו. הדרך היפה להוציא זאת לפועל הינה מעבר למזון צמחי. גידול פרה או תרנגולת דורש מזון צמחי רב המשמש להאכלתן. אם נגדל ישירות מזון צמחי לאדם, ניתן יהיה להאכיל אנשים רבים בעזרת אותם משאבי כסף, קרקע ומים הדרושים היום להאכלת אדם בודד במזון מהחי.

אנשים רבים ברחבי העולם סובלים מרעב, מכיוון שבמקום לגדל עבורם מזון, מגדלים מזון עבור החיות שאוכלים בעולם השבע.

בחג הפסח נזכור את רעבי העולם, נחלוק איתם את משאבי כדור הארץ ובעזרת הצמחונות נאבק ברעב, למען נהיה כולנו בשנה הבאה בני חורין.

מסיר תקערה מעל השלחן, מוזגין כוס שני וכאן תבו או אֶתְד מן המסבים שואל:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

שבכל הלילות אנו אוכלין תמץ ומצה, הלילה הזה - כולו מצה!

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, - הלילה הזה מרור!

שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, - הלילה הזה שתי פעמים!

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, - הלילה הזה כלנו מסבין!

מניח את תקערה על השלחן. המצות תהינה מגלות בשעת אמירת התגדה.

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד תזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפילו כלנו חכמים, כלנו נבונים, כלנו זקנים, כלנו יודעים את התורה, מצנה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

עבדים היינו לפרעה במצרים ועתה בני חורין.

ואילו לא הוציא הקדוש-ברוך-הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני-בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים.

לפיכך, עלינו לזכור כי עבדים היינו ובני חורין אנו, אבל יצורים אחרים עודם משועבדים. כל עוד לא נעלמה העבדות מעל פני האדמה, מצווה עלינו לפעול למען שחרור כל בעלי-החיים מעבדות לחרות וכל המרבה לפעול למען שחרור בעלי-החיים הרי זה משובח.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא: שנאמר,

למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך

ימי חייך - הימים, **כל ימי חייך** - הלילות. וחקמים אומרים: **ימי חייך** - העולם הזה, **כל ימי חייך** - להביא לימות המשיח.

הידעת?

צומת מסובים, הסמוך למיקומה של בני ברק הישנה נקרא על שם קטע זה בהגדה. על חורבותיה של בני ברק הישנה הוקם יישוב ערבי בשם חיריה שנתן את שמו גם למזבלה הסמוכה. היום מזבלת חיריה משמשת מוקד למחזור ואיכות הסביבה. במקום מרכז מחזור פסולת הממייין את הפסולת למטרות מחזור. במקום תחנת כח המפיקה חשמל מהפסולת האורגנית ומתוכננת הפקת חשמל מהגזים הנפלטים מהר הפסולת שהצטבר במשך השנים. בסמוך לחירייה מתוכנן לקום פארק איילון שישמש כריאה הירוקה של דרום גוש דן.

ברוך המקום, ברוך הוא. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול.

חכם מה הוא אומר?

מה העדות והחקים והמשפטים אשר צנה יי אלהינו אתכם? ואף אתה אומר לו כהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע מה הוא אומר?

מה העבדה הזאת לכם? לכם - ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר. ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים. לי - ולא לו. אילו היה שם, לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר?

מה זאת? ואמרת אליו: בחזק יד הוציאנו יי ממצרים, מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאול -

את פתח לו, שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים.

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בַּעֲבוּר זֶה - בַּעֲבוּר זֶה לֹא אָמַרְתִּי אֲלֵא בְּשַׁעָה שֵׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר מִנְחִים לַפְּנִיךְ.

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבדתו, שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם, כה אמר יי אלהי ישראל: בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען, וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק, ואתן ליצחק את יעקב ואת עשיו. ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אתו, ויעקב ובניו ירדו מצרים.

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שנאמר: ויאמר לאברהם, ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו זן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול.

מכסה את המצות ומגביה את הכוס.

וְהִיא שְׁעִמְדָה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ!
שְׁלֵא אֶחָד בְּלִבָּד עִמַּד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
אֶלֵא שְׁבִכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

ניית הכוס מנדו ויגלה את המצות.

בכל דור ודור עומדים אנו לכלותנו - אילו האכילנו את המן ולא דרשנו את השליו

פרשת המן, השליו וקברות התאוה עוסקת בתאוותו של העם לאכילת בשר ומעבירה מסר ברור כנגד תאוה זו.

לאחר צאתם של בני ישראל ממצרים, נתן אלוהים לבני ישראל את המן. הכתוב משבח מזון צמחי זה: "והמן כזרע-גד הוא ועינו כעין הבדולח... והיה טעמו כטעם לשד השמן" ולפי ספר שמות: "טעמו כצפיחית בדבש". העם לא הסתפק במזון זה ודרש לאכול את המזון הבשרי שאליו הורגל במצרים: "והאספסוף אשר בקרבו התאוה וישוּבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר, זכרנו את הדגה אשר אכלנו במצרים... ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו".

גם משה וגם אלוהים אינם רואים בעין יפה את התאוה הזו לאכילת בשר: "ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע". לאור זאת, התשובה של אלוהים נראית מפתיעה בהתחלה: "ונתן ה' לכם בשר ואכלתם. לא יום אחד תאכלון ולא יומיים ולא חמישה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום. עד חודש ימים...".

מדוע נותן ה' לעם בשר, אם הדבר רע בעיניו? ההסבר לכך מובא מייד בהמשך הפסוק: "עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם...". אלוהים אינו צריך לבחור עונש לעם, הוא למעשה נותן לעם את העונש שהם ביקשו עבור עצמם. מפסוק זה ניתן גם ללמוד שאכילת בשר מנוגדת לרוח האל שבצלמו נברא האדם. על פי רוח האל שנמצאת בקרב האדם, עליו לאכול מזון צמחי, כפי שנמסר לו בבריאת העולם. אדם האוכל בשר פועל על כן בניגוד לרוח האלוהים אשר בקרבו.

הסיפור מסתיים בתוצאה המרה של אכילת הבשר, סוף המבהיר היטב את הסכנה הבריאותית שבכך. לאחר 30 יום של אכילת חיות – יונקים, עופות ודגים, הדבר גרם למחלה קשה אשר המיתה רבים מהעם: "הבשר עודנו בשיניהם טרם יכרת ואף ה' חרה בעם ויך ה' בעם מכה רבה מאד. ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה, כי שם קברו את העם המתאוים."

ניתן לראות בפרשייה זו הקבלה לסיפור בריאת העולם והמעבר מתזונה צמחית שניתנה לאדם בבריאה לתזונה מהחי בדור שלאחר המבול. בבריאת העולם, כמתואר בספר בראשית, ניתנו לאדם תחילה רק עשב זרע זרע ועץ נושא פרי. ביציאת מצרים ניתן תחילה המן. בשני המקרים, העם לא הסתפק במזון הטוב שניתן לו ורצה לאכול חיות. בדור המבול לא הסתפק האדם במזון הצמחי והחל לאכול חיות. ביציאת מצרים, לא הסתפקו בני ישראל במן ודרשו את סיר הבשר. בפעם הראשונה הושמד חלק גדול מהאנושות במבול ובפעם השנייה מתו רבים בחולי.

בשני המקרים ניתן הבשר, תוך העברת מסר ברור לגבי השלילה שבכך. ההיתר לאכול חיות, לאחר המבול, ניתן במגבלה: "כי תאוה נפשך". היתר זה קיים רק כאשר אדם אינו עומד ביצרו וחייב לאכול בשר. המסר של הכתוב הוא כנגד אכילת בשר, אך במקרה שאדם אינו עומד ביצרו ואוכל בשר, מוצבות לפניו מגבלות שנועדו להפחית את העבירה ולהזכיר את השלילה שבכך. מגבלות אלו כוללות את חוקי הכשרות השונים. גם בפרשיית קברות התאוה מבהיר אלוהים שהבשר ניתן רק "כי בכיתם באזני ה' לאמור מי יאכילנו בשר", כלומר הבשר ניתן רק לאחר שהעם אינו מסוגל לעמוד בייצרו ותאוותו גוברת עליו.

נסיון חדש לחזור על הניסוי המדברי נעשה בסרט "לאכול בגדול". בסרט זה ניסה על עצמו במאי הסרט דיאטה מהחי מבית היוצר של מקדונלדס, במשך 30 יום. התוצאות היו חמורות, כולל נזק משמעותי לכבד, עלייה חדה בכולסטרול, כאבי ראש, הקאות, אימפוטנציה, השמנת יתר והשפעות נפשיות. מסתבר שהנזקים הבריאותיים הנובעים מאכילת חיות היו ידועים הרבה לפני כן, עוד מימי יציאת מצרים. למרות זאת לא הסקנו את המסקנות וגם בדורנו אנו ממשיכים לכלות את עצמנו – במחלות הנגרמות מאכילת הבשר ובהרס כדור הארץ בשל הנזקים האקולוגיים הכרוכים בכך – מדבור, אפקט החממה, זיהום מקורות מים וכריתת יערות עד.

עם ישראל יצא מעבדות לחרות, אבל עדיין לא היה בשל כדי להיות מודע לשיעבודם ולסבלם של יצורים אחרים וכדי להמנע מלהיות שותף לכך. היום, כאשר אנו בני חורין בארצנו, מוטב שנהיה קשובים לסבלם של בעלי-החיים המשועבדים לנו, נתגבר על תאוותנו לאכילת חיות ונפסיק להיות שותפים לשיעבוד של יצורים חיים.

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל, שנאמר:

ארמי אבד אבי, וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול, עצום ורב

וירד מצרימה - אנוס על פי הדבור.

ויגר שם - מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם, שנאמר: ויאמרו אל פרעה, לגור בארץ פאנו, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי כבד הרעב בארץ פנען. ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן.

במתי מעט - כמה שנאמר: בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמך יי אלהיך ככוכבי השמים לרב.

ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצינים שם.

גדול, עצום - כמו שנאמר: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם.

ורב - כמה שנאמר: רבבה כצמח השדה נתתיך, ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים, שדים נכנו ושערך צמח, ואת ערם ועריה. נאעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך, ואמר לך בדמך חיי, ואמר לך בדמך חיי

צא ולמד מה ביקש האדם לעולל לכדור הארץ ויושביו, שלא גזר רק על משפחתו ולא רק בני עירו, לא רק על ארצו ולא רק על עמו. שלא גזר רק על בני האדם אלא על כלל בעלי-החיים, בארץ בשמיים ובמים. שלא גזר רק על בני דורו אלא על ילדיו, נכדיו וניניו וכלל החיים בארץ לדורי דורות.

אלא שלא זאת ביקש האדם, אך תאוותו גברה עליו עד כדי שעצם עיניו ולא היה מוכן לשמוע ולהקשיב להשלכות מעשיו. ואתה, פקח את עיניו ואמור לו: "על מנת שגם בניך ובני בניך יזכו להנות מעושרו של עולם זה, עליך לשנות מהרגליך ולא לחסל את משאבי העולם בדור אחד".

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וירעו אותנו המצרים - כמו שנאמר: הבה נתחכמה לו פן ירבה, והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו, ועלה מן הארץ.

ויענונו - כמה שנאמר: ושימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם. ויבן ערי מסכנות לפרעה. את פתם ואת רעמסט.

ויתנו עלינו עבדה קשה - כמו שנאמר: ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך.

וַנִּצְעַק אֵל יי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ, וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

ונצעק אל יי אלהי אבותינו - כמה שנאמר: והי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה.

וישמע יי את קלנו - כמה שנאמר: וישמע אלהים את נאקתם, ויזכור אלהים את בריתו את אברהם, את יצחק ואת יעקב.

וירא את ענינו - זו פרישות דרך ארץ, כמה שנאמר: וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים.

ואת עמלנו - אלו הבנים. כמה שנאמר: כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון.

ואת לחצנו - זו הדתק, כמה שנאמר: וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם.

**וַיֹּצֵאֵנוּ יי ממצרים בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה, וּבְמִרְא גָדֹל, וּבְאִתּוֹת
וּבְמִפְתִּיּוֹת.**

וַיֹּצֵאֵנוּ יי ממצרים - לא על יְדֵי מִלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהִפִּיתִי
כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי יי.

וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מִלְאָךְ.

וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא שְׂרָף.

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא הַשְׁלִיחַ.

אֲנִי יי - אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר.

בְּיַד חֲזָקָה - זֶה הַדְּבָר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּה יַד יי הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשֹׁדֶה, בְּסוּסִים,
בְּחֲמֹרִים, בְּגַמְלִים, בְּבָקָר וּבְצֹאן, דְּבַר כְּבֹד מְאֹד.

וּבְזֵרַע נְטוּיָה - זֶה הַחֲרֹב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְחֲרַבּוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם.

וּבְמִרְא גָדֹל - זֶה גְלוּי שְׂכִינָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: אוּ הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מִקְרֹב
גוֹי בְּמִסְתַּבְּ אֲתוֹת וּבְמוֹפְתִים, וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים,
כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יי אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם.

וּבְאִתּוֹת - זֶה הַמַּטָּה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת הַמַּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת
הָאִתּוֹת.

וּבְמִפְתִּיּוֹת - זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבְאֶרֶץ.

נוהגין לתטוף טפה מן תכוס באמירת דם נאש... עֶשֶׂר תִּמְכֹּת דָּצִיךְ עַד יֵשׁ בְּאֵת י"ב, בַּיּוֹם ט"ו פְּעַם.

דָּם וְנֶאֱשׁ וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

דָּבָר אַחֵר: בְּיַד חֲזָקָה - שְׁתִּים, וּבְזֶרַע נְטוּיָה - שְׁתִּים, וּבְמָרָא גְדֹל - שְׁתִּים, וּבְאֵתוֹת - שְׁתִּים, וּבְמִפְתִּים - שְׁתִּים. אֱלוֹ עֶשֶׂר מְכוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְצָרִים בְּמִצְרַיִם, וְאֱלוֹ הֵן:

שְׁחִין	דָּם
בְּרַד	צִפְרָדַע
אַרְבֵּה	כְּנִים
חֶשֶׂךְ	עָרוֹב
מִכַּת בְּכוֹרוֹת	דָּבָר

רַבִּי יְהוּדָה הֵיךְ נוֹתֵן בָּהֶם סַמָּיִם: דָּצִיךְ עַד יֵשׁ בְּאֵת י"ב.

דם, צפרדע וכינים

הארץ החיות הים והדגה,
ניתנו לאדם למשמורת,
לכבדם, ויחד לחיות על האדמה,
בהערכה עבודה ואהבה.

והאדם הארץ והימים זיהם,
שינה והנדס את החי הצומח והגידולים
את החיות כלא ובסבל כילה ועיוות,
עשה אותם כמותו משועבדים,
שלא כדרך הטבע חולים וכאובים.

הזורע סבל וכאב- רינה לא יוכל לקצור,
המשעבד וגורם סבל לאחר,
ומתחשב ברצונו שלו בלבד,
אל לו להתפלא אם בערבו של יום
יבקש רחמים לעצמו בשל כאבו ומחלתו

רבי יוסי הגלילי אומר: מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות?

במצרים מה הוא אומר? ניאמרו התרטמים אל פרעה: אצבע אלהים הוא,

ועל הים מה הוא אומר? וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה יי במצרים, ויראו העם את יי, ויאמינו ביי ובמשה עבדו.

כמה לקו באצבע? עשר מכות. אמור מעתה: במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות.

רבי אליעזר אומר: מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות?

שנאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה נזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים.

עברה - אחת,
נזעם - שתיים,
וצרה - שלוש,
משלחת מלאכי רעים - ארבע.

אמור מעתה: במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתיים מכות.

רבי עקיבא אומר: מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של חמש מכות?

שנאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה נזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים.

חרון אפו - אחת,
עברה - שתיים,
נזעם - שלוש,
וצרה - ארבע,
משלחת מלאכי רעים - חמש.

אמור מעתה: במצרים לקו חמשים מכות ועל הים לקו חמשים ומאתיים מכות.

ואלו עשר המכות שהביא האדם על עצמו וסביבתו:

דם – וישפוך האדם דם רב למען סיפוק תאוותיו, ונשחתה נפש האדם.

צפרדע – ומחנכי הדור השחיתו נפש התלמידים ובגיל צעיר לימדום כיצד לבתר צפרדעים חיות.

כינים – והאדם גירד פדחתו, ישב וחשב ולא הבין מדוע הוא חולה, מדוע אנשים רעבים, מזג האוויר משתגע והאלימות משתוללת. ישב וחשב ולא הבין כי הביא זאת על עצמו. וימשיכו המכות לנחות על ראשו.

ערוב – ויבואו הקרקסים הגדולים, אשר צלפו באריות במוטות ברזל, חנקו קופים ברצועות חנק, הרקידו דובים על רצפת פח לוחט והובילו ג'ירפות בכלובי סדום נמוכים. וימלטו הנמרים ומורא גדול נפל על כל תושבי העיר.

דבר – ולאחר טבח האדם בתרנגולות ובפרות, התמלאה הארץ בפגרים ובחיות חולות. והאדם המשיך וטבח בחתולים והחולדות עלו ופשטו בכל הארץ. ובארץ פרצו מגיפות קשות: דבר, שפעת ספרדית, שפעת העופות, פרה משוגעת, אבולה, איידס וסארס וחללים רבים נפלו מקרב האדם.

שחין – וימרח האדם מיני תכשירים על ארנבים ועכברים. ויסבלו החיות מאד. ולא ידע האדם כי הוא אינו עכבר וימרח על עצמו את קרם העכברים ויאכל תרופות עכברים. ויסבול גם האדם מאד.

ברד – ותמלא הארץ פרות רבות לספק תאוות האדם. ויפלטו הפרות מתאן רב ותהפוך הארץ לחממה. והפך אקלימה לסדום ועמורה, כפרים נשטפו במבול, יכול רב הושמד בברד ובצורת קשה תקפה איזורים אחרים. וירעב האדם.

ארבה – ויגדלו האירים תפוחי אדמה רבים ותמלא ארצם תפוחי אדמה. והארץ השנייה תמלא חיטה, אחרת בסויה ואחרות בתירס או אורז. ויסגוד האדם למונוקולטורה¹. ויפשוט הארבה ומחלות הצמחים ותושמד כל תבואת הארץ ורעב כבד פשט בה.

חושך – והאדם הקים מפעלים מזהמים אשר מלאו את הארץ בעשן רב. ולא נותר מקום בארץ לגדל מזון לחיות הרבות שהאדם גידל וטבח. ויכרות האדם יערות עד לגדל תחתם פרות. ויהפכו היערות למדבריות, אבק רב עלה השמימה וחושך רב כיסה את הארץ.

מכת בכורות – ויאכל האדם חיות רבות, חלב וביצים עתירי הורמונים. ויפן האדם לקיים מצוות פרו ורבו ולא עלה אוננו בכך.

¹חקלאות המבוססת על גידול מין בודד על שטחים נרחבים. החקלאות האורגנית, בניגוד לכך, דוגלת בשילוב מיני צמחים השומר על פוריות הקרקע ועמידות הצמחיה.

כמה מעלות טובות למקום עלינו!

אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים, דיינו.
אלו עשה בהם שפטים, ולא עשה באלהיהם, דיינו.
אלו עשה באלהיהם, ולא הרג את בכוריהם, דיינו.
אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם, דיינו.
אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את היס, דיינו.
אלו קרע לנו את היס ולא העבירנו בתוכו בחרבה, דיינו.
אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע צרנו בתוכו, דיינו.
אלו שקע צרנו בתוכו ולא ספק צרפנו במדבר ארבעים שנה, דיינו.
אלו ספק צרפנו במדבר ארבעים שנה ולא האכילנו את המן, דיינו.
אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת, דיינו.
אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני, דיינו.
אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו.
אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל, דיינו.
אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה, דיינו.

על אחת, כמה וכמה, טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את בכוריהם, ונתן לנו את ממונם, וקרע לנו את היס, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע צרנו בתוכו, וספק צרפנו במדבר ארבעים שנה, והאכילנו את המן, ונתן לנו את השבת, וקרבנו לפני הר סיני, ונתן לנו את התורה, והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו.

אילו רק העברנו את חוק צער בעלי-חיים בכנסת – לא דיינו
אילו רק הפסקנו ניסויים בבעלי חיים בבתי הספר – לא דיינו
אילו רק הכרנו בזכותם של חיילים שלא לנעול נעלי עור – לא דיינו
אילו רק מנענו מקרקסי חיות להגיע לארץ – לא דיינו
אילו רק אסרנו על קיצוץ זנבות ושאר ניתוחי קוסמטיקה – לא דיינו
אילו רק הפכנו את הפרוות למוקצה מחמת מיאוס – לא דיינו
אילו רק הפסקנו את קרבות התנינים – לא דיינו
אילו רק מנענו ניסויים למטרות קוסמטיקה – לא דיינו
אילו רק הקמנו לובי נרחב של חברי כנסת למען בעלי-חיים – לא דיינו
אילו רק פרסמנו מגזין שמביא את דבר בעלי-החיים לעשרות אלפי קוראים בשבוע – לא דיינו
אילו רק הפכנו אנשים נוספים רבים לצמחונים – לא דיינו
אילו רק הפכנו רבים אף לטבעונים – לא דיינו
אילו רק הפסקנו גדיעת קרניים בלהביוור וסימון בכוויות – לא דיינו
אילו רק הבאנו את דבר הסויה לכל סופר – לא דיינו
אילו רק הקמנו מערך חינוך שמעביר אלפי הרצאות בשנה – לא דיינו
אילו רק קופות חולים היו מוציאות חוברות על תזונה צמחונית – לא דיינו
ועל אף שהשגנו הישגים רבים, בכוחם של פעילים מסורים ונחושים שהקדישו ממיטב זמנם ומרצם לטובת בעלי-החיים, עוד רבה הדרך לפנינו ועד שלא נביא לשחרור אחרון בעלי-החיים משיעבוד – לא דיינו.

רְבֵן גְּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: כָּל שְׂלֵא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֱלוּ בַפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ, וְאֱלוּ הֵן:

פֶּסַח, מִצָּה, וּמְרוֹר.

מֵרָאָה בְּיַד עַל תְּרוּעָה וַיִּנְחַר שְׂלֵא לְהַגְבִּית אֹתָהּ.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שׁוּם שֶׁפֶּסַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִמְרַתֶּם זִבַּח פֶּסַח הוּא לִי, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֵת בְּתֵינוּ הִצִּיל? וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ.

מֵרָאָה אֶת הַמִּצְוֹת לְמַסְבִּים וְאוֹמֵר:

מִצָּה זֶה שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׂלֵא הַסְּפִיק בְּצֶקֶם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגֵאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְתַּיִם מִצּוֹת, כִּי לֹא חֲמֵץ, כִּי גֵרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה, וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

מֵרָאָה אֶת הַמְרוֹר לְמַסְבִּים וְאוֹמֵר:

מְרוֹר זֶה שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁמְרוֹרוֹ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קִשָּׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עַבְדָּה בְּשִׁדָּה אֶת כָּל עַבְדָּתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ.

בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חֵיב אָדָם לְרִאֲוֹת אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד גֵּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אִף אוֹתֵנוּ גֵּאֵל עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אֹתֵנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.

מִגְבִּיתִים אֶת הַכּוֹס עַד הַלְלוּיָהּ.

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חֵיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדַּר, לְבָרֵךְ, לְעַלָּה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבְוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֹהִים: הוֹצִיאָנוּ מִעַבְדוֹת לְחֵרוֹת מִיַּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעַבּוֹד לְגֵאֵלָה. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יי, הַלְלוּ אֶת שֵׁם יי. יְהִי שֵׁם יי מְבָרַךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמְזֶרֶח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהַלֵּל שֵׁם יי. רֵם עַל כָּל גּוֹיִם יי, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי כִּי אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיהֵי לְשַׁבַּח, הַמְּשַׁפִּילֵי לְרִאֲוֹת בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ? מִקִּימֵי מֵעַפְרָ דָל, מֵאֲשַׁפְּתֵי יָרִים אֲבִיוֹן, לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים, עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ. מוֹשִׁיבֵי עֵקֶרֶת הַבַּיִת, אִם הַבָּנִים שִׁמְחָה. הַלְלוּיָהּ.

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֵעָז,

הִיְתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו.

הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס,	מִה לָךְ הַיָּם כִּי תָנוּס,
הַיָּרְדֵן יֹסֵב לְאַחֹר.	הַיָּרְדֵן - תִּסָּב לְאַחֹר,
הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים,	הַהָרִים - תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים,
גְּבְעוֹת - כִּבְנֵי צֹאן.	גְּבְעוֹת - כִּבְנֵי צֹאן.

מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוֹלֵי אָרֶץ, מִלִּפְנֵי אֱלוֹת יַעֲקֹב.
הַהֶפְכִי הַצּוֹר אָגַם מִיָּם, חִלְמִישׁ - לְמַעֲיָנוּ מִיָּם.

מִגְבִּיחִים אֶת הַכּוֹס עַד גְּאֵל יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהַגִּיעֵנוּ
לְלֵילָה הַזֶּה לְאֶכְל בּוֹ מִצָּה וּמִרֹר. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים
וְלִרְגָלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירְךָ וְשֹׁשֵׁיִם בְּעִבּוֹדְתֶךָ.
וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מַזְבֵּחְךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לָךְ
שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלְתֵּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי גְּאֵל יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

שׁוֹתִין אֶת הַכּוֹס בְּהַסְבַּת שְׂמָאל.

ויצאנו מעבדות לחירות?! עדיין לומדים אנו כיצד יוצאין לחירות....

רחוקים אנו בדורנו מהחירות המוחלטת, עדיין לומדים אנו כיצד יוצאין מעבדות לחירות. ועד כי לא נלמד
לאהוב את חירותם של רעינו ולו הם בעלי חיים, אין אנו בני חורין.

ויפרצו בני האדם מאוד-מאוד ויבנו להם בתי חרושת, ארמונות ומגדלים, וישתלטו על בתיהם של בעלי
החיים וימנעו מהם אוכל ומשקה, ויהרגו בהם ביד חזקה וזרוע נטויה, במישרין ובעקיפין, ויעבידום בכל
עבודה קשה וינצלום למאכל, לבוש ומשחקים ויעשו בהם ניסויים.
ויהי הדבר חזיון נפרץ, את אשר יענו התעשיינים ובני העם את החיות, ויגזלו את חייהן ואת חירותן ואת
כבודן ויפגעו בגופן ובבריאותן, וידבקו רוב בני האדם במנהג זה.

ואף אנו, שליבנו פתוח לכאב ואיננו עומדים על דם רעינו, עושים אנו כאשר נוכל למען הקטן את הפגיעה
בבעלי החיים, איש איש כאשר ידבנו ליבו, איש איש בדרכו שלו: זה לא ילבש עור ופרווה, זה יהא
צמחוני או טבעוני, וזה לא יקנה את אשר נוסה על בעלי החיים.
וויטב הדבר בעינינו, ונשמח בכל איש אשר יעשה ולו במעט, ונעדיפם על אלה שעניינים להם ולא יראו,
אוזניים להם ולא ישמעו, ולב להם ולא יחוש בסבל.

ואל יקל הדבר בעיניכם. שהתעשייה, המשווקים, המפרסמים, התאגידיים כולם עושים יד אחת וממררים
את חייו ומקשים עלינו לקיים את דרכינו. ונדבוק בדרכנו ובאמונתנו, באשר גם אם אינן מושלמות,
טובות המה על פני האדישות והבטלה ממעש.

ולפיכך, על כל אחד מאיתנו לבדוק את עצמו בטרם יעיר לרעהו ובטרם יבקרנו, וישאל כל איש את עצמו
היאך יוכל להקטין את הפגיעה בבעלי החיים, ויסב כל אדם את עיניו אליו פנימה ויחשוב וישאל חירות
אמיתית בדורנו מהי היא.

חירות – בדור בו אנו שבוים בחוקים ומוסכמות והרגלים ותקנות, אשר לא כולם יהיו ראויים.
חירות – ונהיה חופשיים ולא יאנסונו לנצל את חברינו.

רחצה / רחץ

נוטלים את הידיים ומברכים

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים.

מוציא, מצה

יקח המצות בסדר שהניחן, הפרוסה בין שתי השלמות, ויאחז שלשתן בידו ויברך "המוציא"
בכוונה על העליונה ויעל אכילת מצה" בכונה על הפרוסה. אחר כך יבצע כזית מן העליונה השלמה
וכזית שני מן הפרוסה ויטבלם במלח, ויאכל בהסבה שני הזיתים

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה.

מָרוֹר

כָּל אֶחָד מֵהַמַּסְבִּיבִים לֹקַח כְּזֵית מָרוֹר וּמִטְבֵּלו בְּתַרוּסָת, חוֹזֵר וּמִנְעֵר תְּתוּרֹסָת, מִבְּרֶךְ וְאוֹכֵל בְּלִי תִסְבָּה.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מָרוֹר.

מרור על שום מה? "על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים". זה ההסבר המוכר יותר המופיע בהגדה, אך יש סיבה נוספת לאכילת המרור. בתורה, המרור נזכר פעמיים בתור מאכל שבני ישראל אכלו בצאתם ממצרים: "על מצות ומרורים יאכלוהו". מדוע בני ישראל היו צריכים לאכול מרור? הרי הם לא היו צריכים שיזכירו להם כיצד המצרים מיררו את חייהם, שהרי הם הדור שעבר זאת בעצמו.

כדי להבין זאת, יש לבחון את הצמחים המשמשים כמרור. המשנה מפרטת: "ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח--בחזרת, ובעולשין, ובתמכה, ובחרחבינה, ובמרור". החזרת המופיעה במשנה היא החסה, כשבעבר הייתה הכוונה לחסת הבר, חסת המצפן. העולש, החרחבינה והמרור הם גם כן שלושה צמחי בר הגדלים בכל חלקי הארץ, כולל באיזורים מדבריים. לא ידוע לאיזה צמח הכוונה ב"תמכה". יש המייחסים אותו לחריין, המוכר כיום כחזרת, אך ככל הנראה זו השלכה של מסורת מאוחרת יותר שהתפתחה באירופה כתוספת לחסה.

החסה, העולש, החרחבינה והמרור הם כולם עשבים ירוקים הזמינים בעונת האביב וטובים למאכל אדם. הם מזינים ועשירים בין השאר בויטמין סי, ברזל, סידן ומגנזיום. פרט לעלים, גם לשורשים שימושים שונים כמו הכנת תחליף קפה משורש העולש (ציקוריה), שורשים קלויים ואף הכנת דברי מתיקה משורש החרחבינה. בשנת השמיטה היוו צמחים אלה מקור חשוב למזון "עולשין חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית". בארצות שונות ייחסו סגולות רפואיות רבות לצמחים אלה. אין פלא שגם אבותינו שיצאו ממצרים ראו בעשבי מאכל אלה מקור מזון חיוני ותוספת נאה למצות.

חסת המצפן מתאפיינת בתכונה מעניינת שנתנה לה את שמה. זוגות העלים הסדורים לאורכה מסתדרים כשהם מצביעים לכיוונים צפון-דרום. כך פני העלים מופנים לשמש בשעות הבוקר והערב וצידם הצר פונה לשמש בשעות הצהריים החמות, כדי למנוע התאיידות מיותרת. יוצא שעלי החסה הראו לבני ישראל את הכיוון ממצרים הדרומית, צפונה לעבר ישראל.

משחקים טלויזיונים מנסים להציג את ההישרדות בטבע כסרט פעולה רווי אלימות ודם. הישרדות אמיתית אינה מבוססת על הרג תרנגול מסכן שהובא לשטח על ידי ההפקה. כדי לשרוד בטבע, צריך קודם כל להכיר את הטבע, כמו אבותינו. אם מכירים את הטבע וצמחי המאכל הרבים הגדלים בר, ניתן למצוא מזון אפילו במדבר.

פֹּרֶךְ

כָּל אֶחָד מֵהַמַּסְבִּיבִים לֹקַח כְּזֵית מִן הַמֶּצֶה הַשְּׁלִישִׁית עִם כְּזֵית מָרוֹר וְכוֹרֵכֶם יַחַד, אוֹכְלִים בְּתִסְבָּה וּבְלִי בְּרָכָה. לִפְנֵי אֲכֹלוֹ אוֹמְרִי.

זָכַר לְמַקְדֵּשׁ כְּהִלָּל. כֵּן עָשָׂה הַלֵּל בְּזִמְנֵי שְׁבִיַת הַמַּקְדֵּשׁ הִיָּה קָיִים: הִיָּה כּוֹרֵךְ מִצֶּה וּמָרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד, לְקָיִים מֵה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מִצְוֹת וּמְרִירִים יֵאָכְלֶהוּ.

שִׁלְתָן עוֹרָה.

אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים הַסְעוּדָה הָעֲרוּכָה וְנוֹהֲגִים לֵאכּוֹל תַּחֲלָה תַּפּוּחֵי אֲדָמָה מִבוֹשְׁלִים. וְלֹא יֹאכֵל יוֹתֵר מִדִּי, שֶׁלֹּא תִהְיֶה עֲלֵיו אֲכִילַת אֲפִיקוֹמֵן אֲכִילָה גֹסָה.

צָפוֹן

אַחַר גַּמֵּר הַסְעָדָה לּוֹקַח כָּל אֶחָד מֵהַמַּסְבִּים כּוֹזֵית מֵהַמְצָאָה שֶׁהִיתָה צְפוֹנָה לְאֲפִיקוֹמֵן וְאוֹכֵל מִמֶּנָּה כּוֹזֵית בַּהֲסָבָה. וְצָרִיךְ לֵאכֹלָה קִדְּם חֲצוֹת הַלַּיְלָה.

בְּרַךְ

מוֹזְגִין כּוֹס שְׁלִישֵׁי וּמִבְּרַכִּין בְּרַכַּת הַמְּזוֹן

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת

בְּשׁוֹב יי אֶת שׁוֹבֵת צִיּוֹן הֵינּוּ כְּחֻלְמִים.
אִז יִמְלֵא שְׁחֹק פִּינוּ וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה.
אִז יֵאמְרוּ בְּגוֹיִם: הַגְּדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהִים.
הַגְּדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, הֵינּוּ שְׂמֵחִים.
שׁוֹבָה יי אֶת שְׁבִיתָנוּ כְּאֲפִיקִים בְּנִגְב.
הַזְרָעִים בְּדַמְעָה, בְּרִנָּה יִקְצְרוּ.
הַלֹּךְ יֵלֵךְ וּבְכֹה נִשְׂא מִשְׁךְ הַזְרַע,
בֵּא יְבֵא בְרִנָּה נִשְׂא אֶלְמֵתָיו.

בְּשׁוֹב הָעַם אֶל הַצְּמַחוֹנוֹת, הֵינּוּ כְּחֻלְמִים
אִז יִמְלֵא שְׁחֹק פִּינוּ, וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה

נִכְיָן מֵעַדְנִים בְּרִיאִים וְטַעִימִים
נוֹסִיף זְרַעִים, בְּלִי דַמְעָה, וּמִינֵי אֲגוּזִים
אֶת אֲלוֹמוֹת הַדָּגֵן הַמְּלֵא נִקְצוֹר בְּרִינָה
יִרְקוֹת, פִּירוֹת וְקִטְנִיּוֹת נֹאכֵל בְּבִינָה

אִז יֵאמְרוּ בְּגוֹיִים: הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהִים
הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, הֵינּוּ שְׂמֵחִים
וַיְהִיו הַגּוֹיִים גַּם הֵם צְמַחוֹנִים

שְׁלֶשָׁה שְׂאֵכְלוּ כְּאַחַד חֲגִבֵי לְזִמּוֹ וְהַמְזִמּוֹ פּוֹתַח :

רְבוּתִי, נְבֻרָךְ.

הַמְסַבִּים עוֹנִים :

יְהִי שֵׁם יי מְבֻרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

הַמְזִמּוֹ אֹמֵר

בְּרִשׁוֹת מְרִנָּן וְרִבְבָּנָן וְרְבוּתִי, נְבֻרָךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ.

הַמְסַבִּים עוֹנִים :

בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֵיֵינוּ

הַמְזִמּוֹ חוֹזֵר וְאֹמֵר

בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֵיֵינוּ

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הזן את העולם כלו בטובו בחן בחסד וברחמים הוא נותן לחם לכל בשר פי לעולם חסדו. ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו, ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד. בעבור שמו הגדול, כי הוא אל זן ומפרנס לכל ומטיב לכל, ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא. ברוך אתה יי הזן את הכל.

נודה לך יי אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה, ועל שהוצאתנו יי אלהינו מארץ מצרים, ופדיתנו מבית עבדים, ועל בריתך שחתמת בבשרנו, ועל תורתך שלמדתנו, ועל חקיך שהודעתנו, ועל חיים חן וחסד שחוננתנו, ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד, בכל יום ובכל עת ובכל שעה:

ועל הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: כפתיב, ואכלת ושבעת וברכת את יי אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. ברוך אתה יי על הארץ ועל המזון:

רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן פבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו: אלהינו אבינו, רענו זוננו פרנסנו וכלכלנו והרויחנו, והרנח לנו יי אלהינו מהרה מכל צרותינו. ונא אל תצריכנו יי אלהינו, לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם, כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד.

בברכת המזון אנו מבקשים שלא נהיה זקוקים למתנת בשר ודם.

אנו רגילים לראות בפסוק זה אמירה על אי רצוננו להזדקק לנדיבות לבם של בני תמותה, אשר בניגוד לאל הרי הם בשר ודם, גשמיים. אנו מתפללים שלא נגיע לעוני ולהוסר אונים או למצב בו לא נוכל לעשות לעצמנו.

אבל מה באשר ל"מתנות" שאנו לוקחים בכח הזרוע מברואים אחרים, חסרי אונים וחסרי יכולת להגן על עצמם? והרי לא מדובר בנדבת לב רחב - מדובר בבשרם ובזמם של אותן בריות, פשוטו כמשמעו. ואין זו מתנה הניתנת בנדיבות, אותה נדיבות שאיננו רוצים להזקק לה כאשר היא מגיעה מבני מיננו - זהו הרג אכזרי.

הלוואי ואותו רצון שלא להיות לעול על בריות אנושיות נדיבות יחול גם על בריות לא אנושיות. הלוואי שכפי שאיננו רוצים ליטול מתנות הנתנות לנו מרצון, כך נראה בברור כי איננו רוצים ליטול את מתנת החיים מחיות אחרות.

ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם.
אמן.

רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה. כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך. וברצונך הניח לנו יי אלהינו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות.

אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו, וזכרון אבותינו, וזכרון משית בן דוד עבדך, וזכרון ירושלים עיר קדשך, וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך, לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים, לחיים ולשלום ביום חג המצות הזה זכרנו יי אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס ותננו ורחם עלינו והושיענו, כי אליך עינינו, כי אל מלך תנון ורחום אתה.

ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו. ברוך אתה יי בונה ברחמיו ירושלים. אמן.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, האל אבינו מלפנו אדירנו בוראנו גאלנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל שבכל יום ויום הוא הטיב, הוא מטיב, הוא ייטיב לנו. הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד, לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הצלה והצלחה, ברכה וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחיים ושלום וכל טוב, ומכל טוב לעולם על יחסרנו.

הַרְתַּמְן הוא ימלוך עלינו לעולם ועד.

הַרְתַּמְן הוא יתברך בשמים ובארץ.

הַרְתַּמְן הוא ישתבח לדור דורים, ויתפאר בנו לעד ולנצח נצחים, ויתהדר בנו לעד ולעולמי עולמים.

הַרְתַּמְן הוא יפרנסנו בכבוד.

הַרְתַּמְן הוא ישבור עלנו מעל צנארנו, והוא יוליכנו קוממיות לארצנו.

הַרְתַּמְן הוא ישלח לנו ברכה מרבה בבית הזה, ועל שלחן זה שאכלנו עליו.

הַרְתַּמְן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב, ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות.

הַרְתַּמְן הוא יברך את (אבי מורי) בעל הבית הזה. ואת (אמי מורתני) בעלת הבית הזה, אותם ואת ביתם ואת זרעם ואת כל אשר להם. אותנו ואת כל אשר לנו, כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל, כן יברך אותנו כלנו יחד בברכה שלמה, ונאמר, אמן.

במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות שתהא למשמרת שלום. ונשא ברכה מאת יי, וצדקה מאלהי ישענו, ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

בשבת: **הַרְתַּמְן** הוא ינחילנו יום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

הַרְתַּמְן הוא ינחילנו יום שכלו טוב. (יום שכלו ארוך. יום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה ויהי חלקינו עמהם)

הַרְתַּמְן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא.

מגדול ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם. עשה שלום במרומיו, הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו, אמן.

ראו את יי קדשיו, כי אין מחסור ליראיו. כפירים רשו ורעבו, ודרשי יי לא יחסרו כל טוב. הודו ליי כי טוב כי לעולם תסדו. פותח את ידך, ומשביע לכל חי רצון. ברוך הגבר אשר יבטח ביי, והיה יי מבטחו. נער הייתי גם זקנתי, ולא ראיתי צדיק נעזב, וזרעו מבקש לחם. יי עז לעמו יתן, יי יברך את עמו בשלום.

הנני מוכן ומזמן לקיים מצוות כוס שלישי שהוא כנגד בשורת הישועה, שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

שותין בתסבת שמאל.

שפך תמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו. כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו. שפך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם. תרדף באף ותשמידם מתחת שמי יי.

הלל

לא לנו, יי, לא לנו, כי לשמך תן כבוד, על חסדך, על אמתך. למה יאמרו הגוים: איה נא אלהיהם? ואלהינו בשמים, כל אשר חפץ עשה. עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם. פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו. אזנים להם ולא ישמעו, אף להם ולא יריחו. ידיהם ולא ימישו, רגליהם ולא יהלכו, לא יהגו בגרונם. כמוהם יהיו עשייהם, כל אשר בטח בהם. ישראל בטח ביהוה, עזרם ומגנם הוא. בית אהרן בטחו ביהוה, עזרם ומגנם הוא. יראי יהוה בטחו ביהוה, עזרם ומגנם הוא.

יי זכרנו יברך. יברך את בית ישראל, יברך את בית אהרן, יברך יראי יי, הקטנים עם הגדלים. יסוף יי עליכם, עליכם ועל בניכם. ברוכים אתם ליי, עשה שמים וארץ. השמים שמים ליי והארץ נתן לבני אדם. לא המתים הללויה ולא כל ירדי דומה. ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם. הללויה.

אהבתי כי ישמע יי את קולי, תחנוני. כי הטח אזנו לי ובימי אקרא. אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני, צרה ויגון אמצא. ובשם יי אקרא: אנא יי מלטה נפשי! תנון יי וצדיק, ואלהינו מרחם. שמר פתאים יי, דלתי ולי יהושיע. שובי נפשי למנוחיכי, כי יי גמל עליכי. כי חלצת נפשי ממות, את עיני מן דמעה, את רגלי מדחי. אתהלך לפני יי בארצות החיים. האמנתי כי אדבר, אני עניתי מאד. אני אמרתי בחפזי: כל האדם כזב.

מה אשיב ליי כל תגמולוהי עלי. כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא. נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו. יקר בעיני יי המותה לחסידיו. אנא יי כי אני עבדך, אני עבדך בן אמתך, פתחת למוסרי. לך אזבח זבח תודה ובשם יי אקרא. נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו. בחצרות בית יי, בתוככי ירושלים. הללויה.

הללו את יי כל גוים, שבחוהו כל האמים. כי גבר עלינו חסדו, ואמת יי לעולם. הללויה.

הודו ליי כי טוב - כי לעולם חסדו. יאמר נא ישראל - כי לעולם חסדו. יאמרו נא בית אהרן - כי לעולם חסדו. יאמרו נא יראי יי - כי לעולם חסדו.

מִן הַמִּצַּר קִרְאתִי יְהוָה, עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה. יי לִי, לֹא אִירָא - מִה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם? יי לִי בְּעֲזָרִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשִׁנְאִי. טוֹב לַחֲסוֹת בְּיַי מִבְּטַח בְּאָדָם. טוֹב לַחֲסוֹת בְּיַי מִבְּטַח בְּנֹדִיבִים. כָּל גּוֹיִם סִבְבוּנִי, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילֶם. סִבְבוּנִי גַם סִבְבוּנִי, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילֶם. סִבְבוּנִי כַדְבָּרִים, דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילֶם. דַּחַה דַּחִיתַנִּי לַנֶּפֶל, וַיִּי עֲזָרְנִי. עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאֵהְלִי צְדִיקִים: יָמִין יי עֲשֵׂה חֵיל, יָמִין יי רוֹמְמָה, יָמִין יי עֲשֵׂה חֵיל. לֹא אֲמוֹת כִּי אַחִיָּה, וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה. יִסֹּר יִסְרֹנִי יְהוָה, וְלִמּוֹת לֹא נִתְנַנֵּי. פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה, אֲבֹא בָם, אֹדְדֶה יְהוָה. זֶה הַשַּׁעַר לִי, צְדִיקִים יִבְאוּ בּוֹ. אֹדְדֶךָ כִּי עֲנִיתַנִּי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אֹדְדֶךָ כִּי עֲנִיתַנִּי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אֲבֹן מֵאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. מֵאֵת יְהוָה הִיתָה זֹאת הַנִּפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ. מֵאֵת יְהוָה הִיוּ הַנִּפְלְאוֹת זֹאת הִתָּה זֹאת הַנִּפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ.

אָנָּה יי, הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּה יי, הוֹשִׁיעָה נָּא.

אָנָּה יי, הַצְּלִיחָה נָּא. אָנָּה יי, הַצְּלִיחָה נָּא.

בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יי, בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית יי. בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יי, בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית יי. אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֵסְרוּ חַג בְּעִבְתֵּינִים עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֵסְרוּ חַג בְּעִבְתֵּינִים עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵלֵי אֲתָה וְאֹדְדֶךָ, אֵלֵהִי - אֲרוֹמְמֶךָ. אֵלֵי אֲתָה וְאֹדְדֶךָ, אֵלֵהִי - אֲרוֹמְמֶךָ. הוֹדוּ לִי כִי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם תִּסְדְּדוּ. הוֹדוּ לִי כִי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם תִּסְדְּדוּ.

יְהַלְלוּךָ יי אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֵׂיךָ, וְחִסִּידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ, וְכָל עַמְךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ, וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ, וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ, וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ, מִלְּכָנוּ. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נֶאֱחָה לְזִמְרָה, כִּי מַעֲלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל.

הודו ליי כי טוב	כי לעולם חסדו.
הודו לאלהי האלהים	כי לעולם חסדו.
הודו לאדני האדנים	כי לעולם חסדו.
לעשה נפלאות גדלות לבדו	כי לעולם חסדו.
לעשה השמים בתבונה	כי לעולם חסדו.
לרוקע הארץ על המים	כי לעולם חסדו.
לעשה אורים גדלים	כי לעולם חסדו.
את השמש לממשלת ביום	כי לעולם חסדו.
את הירח וכוכבים לממשלות בלילה	כי לעולם חסדו.
למכה מצרים בבכוריהם	כי לעולם חסדו.
ויוצא ישראל מתוכם	כי לעולם חסדו.
ביד חזקה ובזרוע נטויה	כי לעולם חסדו.
לגזר ים סוף לגזרים	כי לעולם חסדו.
והעביר ישראל בתוכו	כי לעולם חסדו.
ונער פרעה וחילו בים סוף	כי לעולם חסדו.
למולך עמו במדבר	כי לעולם חסדו.
למכה מלכים גדלים	כי לעולם חסדו.
ויהרג מלכים אדירים	כי לעולם חסדו.
לסיחון מלך האמרי	כי לעולם חסדו.
ולעוג מלך הבשן	כי לעולם חסדו.
ונתן ארצם לנחלה	כי לעולם חסדו.
נחלה לישראל עבדו	כי לעולם חסדו.
שבשפלנו זכר לנו	כי לעולם חסדו.
ויפרקנו מצריו	כי לעולם חסדו.
נתן לחם לכל בשר	כי לעולם חסדו.
הודו לאל השמים	כי לעולם חסדו.

נשמת כל חי תברך את שמך, יי אלהינו, ורוח כל בשר תפארו ותרומום זכרך, מלפנו, תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל, ומבלעדך אין לנו מלך גואל ומושיע, פודה ומציל ומפריס ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך אלא אתה. אלהי הראשונים והאחרונים, אלוה כל בריות, אדון כל תולדות, המהלל ברב התשבחות, המנהיג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים. ויי לא ינום ולא ישן - המעורר ישנים והמקיץ נרדמים, והמשיח אלמים והמתיר אסורים והסומך נופלים והזוקף כפופים. לך לבדך אנחנו מודים.

אלו פינו מלא שירה פים, ולשוננו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות - אין אנחנו מספיקים להודות לך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, ולבדך, את שמך על אחת, מאלף, אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים, הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו. ממצרים גאלתנו, יי אלהינו, ומבית עבדים פדיתנו, ברעב זנתנו ובשבע כלפלתנו, מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו, ומחלים רעים ונאמנים דליתנו. עד הנה עזרונו ותמידך ולא עזבונו חסדיך, ואל תטשנו, יי אלהינו, לנצח. על כן אברים שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו - הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלפנו. כי כל פה לך יודה, וכל לשון לך תשבע, וכל בך לך תכרע, וכל קומה לפניך תשתחוה, וכל לבבות יראוך,

וְכָל קָרֵב וְכָלִיּוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ, כְּדַבֵּר שְׂכֵתוֹב, כָּל עֲצֻמֹתַי תֹּאמְרָנָה: יי, מִי כְמוֹךָ מְצִיל עֲנִי מִחֲזַק מִמֶּנּוּ וְעֲנִי וְאֲבִיוֹן מִגְזֵלוֹ. מִי יִדְמֶה לְךָ וּמִי יִשׁוּה לְךָ וּמִי יַעֲרֹךְ לְךָ הָאֵל הַגָּדוֹל, הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן, קִנְיָ שָׁמַיִם וְאָרֶץ. נִהְלַלְךָ וְנִשְׁבַּחְךָ וְנִפְאָרְךָ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם קִדְשְׁךָ, כְּאִמּוֹר: לְדוֹד, בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יי וְכָל קִרְבֵי אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ.

הָאֵל בְּתַעֲצוּמוֹת עֲזָךְ, הַגָּדוֹל בְּכְבוֹד שִׁמְךָ, הַגְּבוּר לְנִצַּח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ, הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַם וְנִשְׂאָ. שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב: רַנְנוּ צְדִיקִים בַּיהוָה, לִישְׂרָיִם נְאוּה תִּהְלֶה.

בְּפִי יִשְׂרָיִם תִּתְהַלֵּל, וּבִדְבָרֵי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ,
וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמֵם, וּבִקְרֵב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדֵּשׁ.

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַנְה יִתְפָּאֵר שִׁמְךָ, מִלְכָּנוּ, בְּכָל דוֹר וְדוֹר, שְׁכֵן חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת לְהִלָּל לְשַׁבַּח, לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדִּיר לְבָרַךְ, לְעַלֶּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבַּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עַבְדְּךָ, מְשִׁיחְךָ.

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מִלְכָּנוּ, הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, כִּי לְךָ נָאָה, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיר וְשִׁבְחָה, הִלָּל וְזִמְרָה, עֲזָ וּמִמְשָׁלָה, נִצַּח, גְּדֻלָּה וְגִבּוֹרָה, תִּהְלֶה וְתִתְפָּאֵר, קְדוּשָׁה וּמַלְכוּת, בְּרַכּוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּתִשְׁבַּחוֹת, אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, מֶלֶךְ אֵל חַי הַעוֹלָמִים.

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמִזְמֵן לְקִיָּם מִצּוֹת כּוֹס רְבִיעֵי שֶׁהוּא כֹּנֵגד בְּשׁוֹרֵת הַיְשׁוּעָה, שְׂאֵמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל וּלְקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן.

וְשׁוֹתָהּ בְּחִסִּיבַת שְׂמַאל

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, עַל תְּנוּבַת הַשְּׂדֵה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית וְהַנְּחַלֵּת לְאֲבוֹתֵינוּ לְאֹכַל מִפְרֵיהָ וּלְשִׁבְעַ מִטוֹבָה רַחֵם נָא ד' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הַיְכָלְךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדוֹשׁ בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל מִפְרֵיהָ וְנִשְׁבְּעַ מִטוֹבָהּ וְנִבְרַכְךָ עָלֶיהָ בְּקְדוּשָׁהּ וּבְטַהְרָהּ (בְּשַׁבַּת: וְרַצָּה וְהַחֲלִיצָנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה) וְשִׁמְחָנוּ בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, כִּי אַתָּה ד' טוֹב וּמִטִּיב לְכָל וְנוֹדָה לְךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן. בְּרוּךְ אַתָּה ד' עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן. (עַל יִין וּמִיץ עֲנָבִים מִתּוֹצֵרֵת הָאָרֶץ מִסִּיָּם: כִּי אַתָּה ד' טוֹב וּמִטִּיב לְכָל וְנוֹדָה לְךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי גִפְנָה. בְּרוּךְ אַתָּה ד' עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי גִפְנָה.

נרצה

זך שוכן מעונה,
קומם קהל עדת מי מנה.
בקרוב נהל נטעי כנה
פדויים לציון ברנה.

חסל סדור פסח כהלכתו,
ככל משפטו וחקתו.
פאשר זכינו לסדר אותו
כן נזכה לעשותו.

לשנה הבאה בירושלים.

בארץ ישראל אומרים:

לשנה הבאה בירושלים הבנויה.

יש נוהגין בחוץ לארץ בליל שני של פסח לספור כאן ספירת העמר:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על ספירת העמר.

היום יום אחד בעמר.

ובכן ניהי בחצי הלילה

בראש אשמורת זה הלילה,
ניהי בחצי הלילה.

הפחדת ארמי באמש לילה,
ניהי בחצי הלילה.

חילם לא מצאו בקומם בלילה,
ניהי בחצי הלילה.

כרע בל ומצבו באישון לילה, לאיש חמודות
ניהי בחצי הלילה.

נושע מבור אריות פותר בעתותי לילה,
ניהי בחצי הלילה.

פורה תדרוך לשומר מה מלילה, צרח כשומר
ניהי בחצי הלילה.

רם הודע כי לך היום אף לך הלילה,
תאיר כאור יום חשפת לילה,
ניהי בחצי הלילה.

אז רוב נסים הפלאת בלילה,
גר צדק נצחתו כנחלק לו לילה,

דנת מלך גר בחלום הלילה,
וישר ישראל למלאך ויוכל לו לילה,

זרע בכורי פתרוס מתצת בחצי הלילה,
טיסת נגיד חרשת סלית בכוכבי לילה,

יעץ מחרף לנופף אווי, הובשת פגריו בלילה,
נגלה רז חזות לילה,

משתכר בכלי קדש נהרג בו בלילה,
שנאה נטר אגגי וכתב ספרים בלילה,

עוררת נצחך עליו בנדד שנת לילה,
ושח אתא בקר וגם לילה,

קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה,
שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה,

כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

אָדִיר בַּמְלוּכָה, בַּחֹר פְּהֻלָּה, גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אִף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמַּמְלָכָה, כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

דָּגוּל בַּמְלוּכָה, הַדּוּר פְּהֻלָּה, וְתִיקוּ יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אִף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמַּמְלָכָה, כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

זָכָאי בַּמְלוּכָה, חֲסִין פְּהֻלָּה טַפְסֻרָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אִף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמַּמְלָכָה, כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

יַחֲדִיד בַּמְלוּכָה, כַּבִּיר פְּהֻלָּה לְמוֹדָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אִף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמַּמְלָכָה, כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

מוֹשֵׁל בַּמְלוּכָה, נוֹרָא פְּהֻלָּה סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אִף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמַּמְלָכָה, כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

עֲנִיו בַּמְלוּכָה, פּוֹדֵה פְּהֻלָּה, צְדִיקוֹ יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אִף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמַּמְלָכָה, כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

קְדוֹשׁ בַּמְלוּכָה, רַחוּם פְּהֻלָּה שְׁנֵאֲנִיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אִף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמַּמְלָכָה, כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

תִּיקִיף בַּמְלוּכָה, תּוֹמֵךְ פְּהֻלָּה תְּמִימָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ, לֵךְ כִּי לֵךְ, לֵךְ אִף לֵךְ, לֵךְ יִי הַמַּמְלָכָה, כִּי לֹא נֶאֱהָ, כִּי לֹא יֶאֱהָ.

אָדיר הוּא יבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְיָה.
בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְיָה. אֶל בְּנֵה, אֶל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְיָה.

בְּחֹר הוּא, גְּדוֹל הוּא, דְּגוּל הוּא יבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְיָה.
בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְיָה. אֶל בְּנֵה, אֶל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְיָה.

הַדוּר הוּא, וְתֵיק הוּא, זְכָאִי הוּא יבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְיָה.
בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְיָה. אֶל בְּנֵה, אֶל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְיָה.

תְּסִיד הוּא, טְהוֹר הוּא, יְחִיד הוּא יבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְיָה.
בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְיָה. אֶל בְּנֵה, אֶל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְיָה.

כְּפִיר הוּא, לְמוֹד הוּא, מֶלֶךְ הוּא יבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְיָה.
בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְיָה. אֶל בְּנֵה, אֶל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְיָה.

נֹרָא הוּא, סְגִיב הוּא, עֲזוּז הוּא יבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְיָה.
בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְיָה. אֶל בְּנֵה, אֶל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְיָה.

פֹּדֶה הוּא, צְדִיק הוּא, קְדוֹשׁ הוּא יבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְיָה.
בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְיָה. אֶל בְּנֵה, אֶל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְיָה.

רְחוּם הוּא, שְׂדֵי הוּא, תְּקִיף הוּא יבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְיָה.
בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְיָה. אֶל בְּנֵה, אֶל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְיָה.

שעשועון אחד מי יודע

נסו למצוא את התשובות שלכם למספרים השונים. ראו עד איזה מספר תצליחו להגיע בלי להתבלבל או לשכוח את התשובות הקודמות. אפשר לשחק במשותף ולחפש תשובות מקוריות או כמשחק תחרותי, כשכל אחד שר משפט בתורו. מי שנפל בתורו לשר "*** אני יודע" צריך למצוא תשובה מתאימה וכמובן שהאחרים צריכים להקשיב ולזכור אותה לשלבים הבאים.

הנה דוגמה באווירת ההגדה הצמחונית:

אחד מי יודע? אחד אני יודע: אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ.

שתיים מי יודע? שתיים אני יודע: שתיים באוקטובר, יום ההזדהות עם בעלי-חיים במשקים. אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ.

שלושה מי יודע? שלושה אני יודע: שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

ארבעה מי יודע? ארבעה אני יודע: ארבעת אלפים בעלי-חיים כל צמחוני מציל, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

חמישה מי יודע? חמישה אני יודע: חמישה צבעים של ירקות ביום, ארבעת אלפים בעלי-חיים, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

שש מי יודע? שש אני יודע: שש זכויות יסוד לכל אחד, חמישה צבעים של ירקות, ארבעת אלפים בעלי-חיים, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

שבעה מי יודע? שבעה אני יודע: שבעת המינים שנתברכה בהם ארצנו, שש זכויות יסוד לכל אחד, חמישה צבעים של ירקות, ארבעת אלפים בעלי-חיים, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

שמונה מי יודע? שמונה אני יודע: שמונה חומצות אמינו חיוניות, שבעת המינים, שש זכויות יסוד לכל אחד, חמישה צבעים של ירקות, ארבעת אלפים בעלי-חיים, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

תשעה מי יודע? תשעה אני יודע: תשע מדליות זהב לטבעוני אחד², שמונה חומצות אמינו חיוניות, שבעת המינים, שש זכויות יסוד לכל אחד, חמישה צבעים של ירקות, ארבעת אלפים בעלי-חיים, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

עשרה מי יודע? עשרה אני יודע: עשרה דורות ראשונים של צמחונים, תשע מדליות זהב לטבעוני אחד, שמונה חומצות אמינו חיוניות, שבעת המינים, שש זכויות יסוד לכל אחד, חמישה צבעים של ירקות, ארבעת אלפים בעלי-חיים, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

אחד עשר מי יודע? אחת אחת אני יודע: H1N1 שפעת החזירים שנוצרה במשקים מהחי, עשרה דורות של צמחונים, תשע מדליות זהב לטבעוני אחד, שמונה חומצות אמינו חיוניות, שבעת המינים, שש זכויות יסוד לכל אחד, חמישה צבעים של ירקות, ארבעת אלפים בעלי-חיים, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

שנים עשר מי יודע? שנים עשר אני יודע: שנים עשר H1N1, B12 שפעת החזירים, עשרה דורות של צמחונים, תשע מדליות זהב לטבעוני אחד, שמונה חומצות אמינו חיוניות, שבעת המינים, שש זכויות יסוד לכל אחד, חמישה צבעים של ירקות, ארבעת אלפים בעלי-חיים, שלושה זה אומגה 3, שתיים באוקטובר, אחד - כל אחד יכול לשנות שיהיה טוב יותר בכדור הארץ

² קרל לואיס, ספורטאי טבעוני ושיאן עולם זכה בתשע מדליות זהב אולימפיות, בריצות למרחקים קצרים ובקפיצה לרוחק.

תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא שׁוֹנְרָא וְאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא כְּלָבָא וְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא חוּטְרָא וְהִכָּה לְכְּלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא נוֹרָא וְשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְּלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא מִיָּא וְכִבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְּלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא תוֹרָא וְשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכִבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְּלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא הַשׁוּחַט וְשִׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכִבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְּלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא מְלֶאךְ הַמּוֹת וְשִׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשִׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכִבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְּלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא.
 וְאַתָּא קִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשִׁחַט לְמֶלֶאךְ הַמּוֹת, דְּשִׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשִׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכִבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְּלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזַבִּין אַבָּא בתְּרֵי זִוְזִי, תד גְּדִיָּא, תד גְּדִיָּא.

האדם

כורת מיליוני דונם של יערות
 והורג מיליוני חיות בר שגרו שם.
 במקומן הוא מגדל חיות אחרות – פרות ותרנגולות,
 רק כדי להרוג גם מיליארדים מהן ולאכול את גופותיהן.
 מיליוני אנשים מתים ממחלות קשות הנגרמות מאכילת אותן חיות.
 מיליוני חיות נרצחות במעבדות בנסיונות כושלים לרפא מחלות אלו.
 אלפי אנשים מתים כתוצאה ממסקנות מוטעות של הניסויים בבעלי-חיים.
 במקום אחר מתים מרעב מיליוני אנשים שמזונם ניתן לפיטום בעלי-חיים.
 מדינות יוצאות למלחמות והורגות אלפי בני אדם, כדי להשיג קרקעות ומים לגידול מזון.
 קרקעות הופכות למדבר ומקורות מים מורעלים בשל זיהומם מגידול אינטנסיבי של בעלי-חיים.
 מגפות חדשות מתפתחות בקרב ריכוזי בעלי-החיים ומאיימות לחסל אחוזים ניכרים מהאנושות.
 אנטיביוטיקה שיכלה לרפא חלק גדול מהמחלות, משמשת כמאיץ גדילה לבעלי-חיים
 בינתיים החיידקים נעשים עמידים וצוחקים על האנטיביוטיקה והאדם
 ויש גם אנשים המתים מצחוק עצוב, על האבסורד שבאדם
 ההורג כה בקלות, אך קורא לעצמו ...
 אנושי.

מתכונים

חרסת

החומרים:

- 2 תפוחי עץ בינוניים
- 1/2 כוס אגוזים
- מיץ מחצי לימון
- 1/3 כוס מיץ ענבים
- 100 ג' תמרים ללא חרצנים
- 1 כפית קינמון

מרסקים את כל המרכיבים בממחה (בלנדר) או במעבד מזון.

חזרת אדומה

- שורש חזרת
- 2-3 סלקים מבושלים
- קורט מלח
- מעט סוכר

חצי לימון סחוט (אפשר להחליף בחומץ תפוחים או הדרים)

מרסקים את שורש החזרת במעבד מזון, טוחנים את החזרת עם הסלק ושאר החומרים עד לקבלת מחית אחידה.

טיפ: לקרר את הסלק לפני שמכניסים - החום מגביר את האדים המאוד לא נעימים בעינים.

סלט כרפס

2 כוסות ירקות עלים קצוצים דק: סלרי, פטרוזיליה, בצל ירוק, שמיר, נענע, ריחן
חצי כוס זרעים: שומשום, גרעיני חמניות קלופים, גרעיני דלעת קלופים
1/3 כוס שמן זית
1/3 כוס מיץ לימון טרי
קורט מלח

מערבבים היטב את כל החומרים

קניידלך

1 כוס קמח מצה
3-4 כפות קמח תפוחי אדמה
כוס מים

תבלינים לפי הטעם - מלח, פלפל, פטרוזיליה, שום, בצל מאודה

מערבבים היטב את קמח תפוחי האדמה עם המים (זה יכול לשמש כתחליף ביצה גם למתכונים אחרים בפסח). את התוצאה מערבבים עם שאר החומרים.

מניחים במקרר 15-60 דקות, מוציאים ומכינים כדורים. זורקים למרק רותח ומבשלים בנוזל המרק 10-30 דקות, עד שהם צפים. לא בטוח שהם יצופו, אז אם הם לא צפים תוציאו אותם לאחר 20-30 דקות או על סמך טעימה.

כדאי לעשות קודם נסיון על כדור או שניים ולתקן לפי הצורך. לכדורים קשים יותר - להוסיף קמח מצה. לכדורים רכים - להוסיף מים. אם הם מתפרקים - להוסיף קמח תפו"א. אם הם דביקים מדי - פחות קמח תפו"א או להוסיף קמח מצה.

סלט קינואה

- 1 כוס קינואה לא מבושלת
- 2 כוסות מים
- 1 פלפל ירוק חתוך לקוביות קטנות
- 1 עגבניה חתוכה לקוביות קטנות
- 1/2 בצל קטן קצוץ דק-דק
- 1/2 כוס אגוזי פקאן או אגוזי מלך קצוצים
- 1 כף שמן זית
- 2 כפות מיץ לימון
- מלח, פלפל

לקלות מעט את הקינואה בסיר חם ולהוסיף את המים. להביא לרתיחה ולהמשיך לבשל על אש בינונית. בינתיים לחתוך את שאר המרכיבים ולערבב בקערה. כשהקינואה רכה והמים נספגו להסיר מהאש ולהוסיף לקערה. לצנן ולהגיש.

פאי טופו ודלעת

לתבנית פאי של 26-28 ס"מ או 6 תבניות אישיות של 12 ס"מ.

למלית:

500 ג' דלעת

200 ג' טופו

1 בצל בינוני קצוץ

שמן לטיגון

לרוטב:

1/2 כוס מים

1/2 כוס קאשיו

4 כפות מיץ לימון

3 כפות שמן זית

1 כפית אבקת שום

1/2 עגבניה בשלה

1/2 כפית מלח

1/2 כפית שום גרוס

לבצק:

2 1/2 כוסות קמח מצה

1 כוס מרגרינה

1/4 כפית מלח

חותכים את הטופו והדלעת לקוביות בגודל כ 1 ס"מ. מטגנים את הבצל כחמש דקות, מוסיפים את הטופו לחמש דקות נוספות ולבסוף את הדלעת לעוד 5-10 דקות עד שתתרכך מעט. אם אין מקום במחבת, אפשר לבשל את הדלעת בסיר נפרד או במיקרוגל, כך שתתרכך מעט (לא יותר מדי, שלא תמעך).

מערבבים בממחה (בלנדר) את החומרים לרוטב עד לקבלת עיסה חלקה. משאירים בצד מעט מתערובת הדלעת והטופו לקישוט מלמעלה ואת השאר מערבבים עם הרוטב.

מערבבים ולשים את החומרים לבצק. מרפדים בבצק את תבנית הפאי או תבניות אישיות קטנות. אופים בתנור 10 דקות בחום בינוני. מוציאים מהתנור, ממלאים בתערובת עם הרוטב ולבסוף מקשטים מלמעלה בתערובת ללא הרוטב. אופים בתנור כחצי שעה בחום בינוני.

לזניה

4-5 מצות

3 כוסות חלב צמחי (סויה, קוקוס, שקדים או קאשיו)

2 כוסות פתיתי תפוחי אדמה (פתיתים להכנת מחית) או מחית משני תפוחי אדמה

מלח ופלפל לפי הטעם

2 בטטות בינוניות קלופות ופרוסות לעיגולים

1 צנצנת רוטב עגבניות מוכן (או רוטב תוצרת בית)

1.5 כוס גרעיני תירס

3 כפות מים

3 כפות שמן

1/4 כוס שקדים לא קלויים

קורט מלח

רוטב לבן: מחממים את החלב הצמחי ומערבבים היטב עם פתיתי תפוחי אדמה או המחית. מתבלים לפי הטעם.

בטטות: מבשלים מעט את הבטטה (אפשר במיקרו) עד שתתחיל להתרכך.

רוטב תירס: מערבבים בבלנדר את התירס עם 3 כפות מים עד לקבלת עיסה חלקה. מוסיפים את השמן

וממשיכים לערבב כדקה נוספת. מרתיחים בסיר, תוך כדי ערבוב ומורידים מהאש.

מזרה שקדים: טוחנים את השקדים והמלח בבלנדר.

הכנת הלזניה: מסדרים בתבנית לסירוגין שכבות של מצות (ניתן לשבור לרצועות כדי לכסות את שטח התבנית), רוטב לבן, בטטות ורוטב עגבניות. מצפים ברוטב תירס (לנמנעים מקטניות, שכבה נוספת של רוטב עגבניות או לבן) ובוזקים מזרה שקדים. אופים כחצי שעה בחום בינוני.

ממרחה פקאנטי

½ חבילת טופו
1 בצל קצוץ מטוגן
3 כפות רוטב סויה
1 כוס אגוזי פקאן
1 שן שום או יותר, לפי הטעם
פלפל שחור

לטגן את הבצל עד להזהבה.
לטחון הכל במעבד מזון ולתבל לפי הטעם. אם הממרחה יבש מדי, אפשר להוסיף כפית מים.

עוגת אגוזים תמרים צימוקים ושוקולד צ'יפס

מתכון

החומרים:

- 3 כוסות קמח מצה
- 1 כפית אבקת אפיה
- 1.5 כוס סוכר חום
- 1 כוס אגוזים או שקדים טחונים
- 100 ג' צימוקים
- 100 ג' תמרים קצוצים
- 100 ג' שוקולד צ'יפס
- 1 כפית קינמון
- 1 שקית סוכר וניל
- 1.5 כוס חלב סויה או מים
- 3 כפות שמן

הכנה

מערבבים את כל החומרים היבשים. מוסיפים את השמן ומערבבים היטב. מוסיפים את חלב הסויה (או המים) ומערבבים היטב. אם העיסה יבשה מדי, ניתן להוסיף חלב סויה או מים. מעבירים לתבנית משומנת. אופים בחום בינוני כחצי שעה, עד שקיסם הננעץ במרכז העוגה יוצא יבש.

